

KIRKEN UNDERVISER

Undervisningsmodeller | Praktisk pædagogisk arbejde | Kirkeligt børne- og ungdomsarbejde | Andagter og gudstjenester | Anmeldelser og litteratur

– Det aktuelle tidsskrift for kirkens pædagogik og undervisning

ÅNDELIG OMSORG
undervisning og samarbejde

GUD OG GULE ÅRTER
– en ældregudstjeneste

GUDSTJENESTE
på plejecenteret

December | 2008

>4

TEMA:

ALDERDOM OG ÆLDRE

Leder

Antallet af ældre er stigende. I dag er der 50 % flere af en årgang, der bliver 100 år end for bare 10 år siden. Samtidig har det i vores del af verden ikke høj status at blive ældre. At blive gammel er forbundet med svækkelse, sygdom og tab af identitet, hvilket vel også er en af grunden til, at man ikke ser ordet gammel blive brugt mere. I stedet hedder det ældre – det grå guld – den tredje alder. Selv de ældre er på jagt efter den evige attraktive ungdom: Fitnesscentre er i dag i stor grad befolket af ældre, de tager gerne på rejser, mange bliver på arbejdsmarkedet efter pensionsalderen og selv 70-årige skuespillere som Jane Fonda reklamerer for rynkecreme.

Jo, der findes flere ressourcestærke ældre i dag, – men det må selvfølgelig ikke gå ud over de svage. Alligevel ser man, at der ikke er nogen status i at passe de ældre. Social- og sundhedsassistenterne kæmper for bedre løn og vilkår. Hjemmeplejen bliver ofte kritiseret og indtil flere plejehjem har i de seneste år været i mediernes søgelys på grund af manglende omsorg for de ældre.

Kirken Underviser forsøger i dette nummer at give inspiration til nogle af de udfordringer kirken har, når det gælder de ældre:

1. At lave tidssvarende tilbud til de ressourcestærke ældre.

I dag er der fra disse ældre krav om medbestemmelse og kvalitet. Desuden er mange i denne generation gudsforgiftet – det vil sige, de er vokset op med en gudsforestilling, som måske er blevet dem påtvunget af skolen og kirke i en tid, hvor lærers metoder ikke var til diskussion. Derfor har mange vendt troen ryggen og har måske ikke spekuleret så meget over det før nu, hvor tiden på mange måder er til det.

2. At give indholdsrigt tilbud til de ressourcevage ældre og til plejepersonalet omkring dem.

Her tænkes især på samtaler, besøgstjenester, plejehjemsgudstjenester og undervisning af plejepersonalet i åndelig omsorg.

3. Vejledning ved livets afslutning

De bedste hilsner

Helle Marie Danielsen, Kirkefaglig Videreuddannelse

Kirken Underviser

- er et tidsskrift til inspiration for alle i kirkens forskellige former for undervisning
- praktisk hjælp til det pædagogiske arbejde i menigheden og det kirkelige børne- og ungdomsarbejde
- undervisningsmodeller til brug for børn, unge og voksne
- forslag til andagter og gudstjenester
- teologisk-pædagogisk information
- anmeldelser og omtale af nye undervisningsmaterialer og litteratur med relevans for det pædagogiske arbejde i kirke og menighed

www.kirken-underviser.dk

Redaktion

Elsebeth Kragh Dedieu (ansv.), Mogens Bering Rasmussen, Keld Balmer Hansen, Inger Margrethe Mikkelsen, Helle Marie Danielsen (ansv.), Benthe Kleon Jeppesen, Kirsten Sogaard, Inge Lise Reiche, Per Rene Jensen

Redaktionssekretær: Helle Marie Danielsen
Peter Bangs Vej 1, 2000 Frederiksberg,
tlf.: 38 38 41 20

Sats, layout: Karina Rydendahl, Unitas Forlag a/s
ISSN: 1602-2785

Udgiver:

Kirkefaglig Videreuddannelse
Diakonissestiftelsen
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg
Tlf.: 38 38 41 20
www.kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Målsætning:

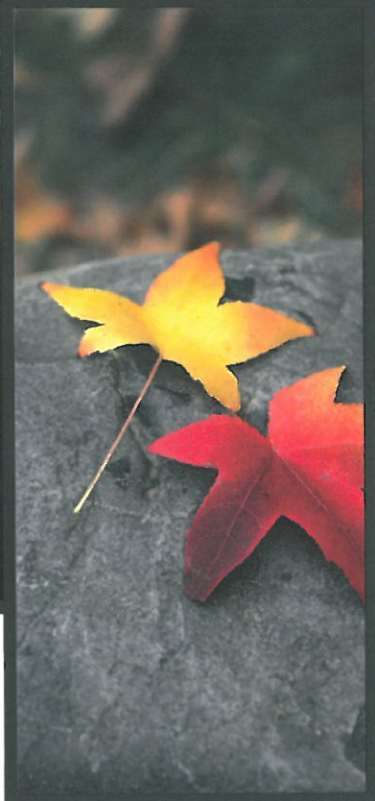
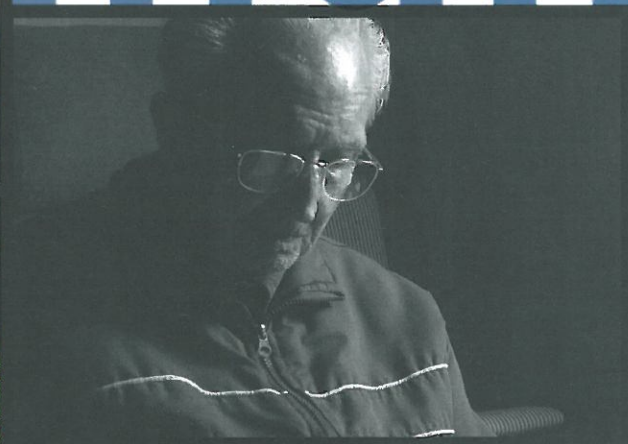
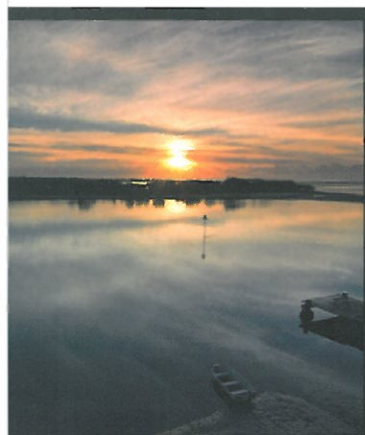
Målsætningen for Kirkefaglig Videreuddannelse er at uddanne diakonale og religionspædagogiske medarbejdere, der ud fra en kirkelig faglighed kan indgå som inspiratorer, iværksættere og ledere i kirkens arbejde.

Tryk: Clemensstrykkeriet a/s

Abonnement:

Årsabonnement (4 numre) kr. 235,-
Løssalg kr. 75,-
Henvendelse til:
Kirken Underviser c/o Unitas Forlag
Peter Bangs Vej 1
2000 Frederiksberg tlf.: 36 16 64 81
E-mail info@unitasforlag.dk

indhold

- 04 DEN RØDE TRÅD**
af Erik Steen Nielsen
- 08 GUD OG GULE ÆRTER**
af Mette Høyer Dansøn
- 10 DEN SIDSTE BRIK**
af Marianne Bønløkke
- 14 GUDSTJENESTE PÅ
PLEJECENTERET**
af Kirsten Lauersen
- 16 KIRKELIG BETJENING**
... af de demente medlemmer af folkekirken
af Mette Høyer Dansøn
- 18 HVORDAN FORBEDRE
DEN ÅNDELIGE OM-
SORG TIL VORE ÆLDRE**
– undervisning og samarbejde, af Rita Nielsen
- 22 BOGANMELDELSER**

Den Røde Tråd

– TEMAFTENER I SPÆNDINGSFELTET MELLEM
SOGNEAFTENER OG BIBELTIMER

Sognepræst Erik Steen Nielsen, Mølholm
Kirke, Vejle ESN@km.dk

Mølholm kirke i Vejle har gennem de to sidste sæsoner haft stor succes med temaaftner om kristendomskundskab. Temaaftnerne er især blevet et tilløbsstykke for de ældre i menigheden. Der var endda deltagere et godt stykke op i firserne

Der lægges op til helt grundlæggende kristendomskundskab med Den Røde Tråd som ledetråd – stod der i foramtalen til Mølholm kirkes temaaftener. Og målt på fremmødet, så er ønsket om grundlæggende kristendomskundskaber stort! For i de to sæsoner har der til hver aften været mellem 80 og 100. Og langt den overvejende del har været i alderen 60 +, og en del endda et godt stykke op i firserne!

Den Røde Tråd – udtrykket

... stammer fra den britiske marine. Her spandt man en tynd rød tråd ind i al marinens tovværk. På den måde kunne man kende marinens ejendom, og ud fra dette tovværk er så vokset udtrykket, som Shubidua og mange andre har gjort til daglig sprogbrug. Den Røde Tråd spandt sig gennem al tovværket og var på alle skibene – det var kendetegnet for marinens folk på, at de var fælles om noget større. Når de sejlede på det enkelte krigsskib, blev de gennem Den Røde Tråd mindet om fællesskabet med alle de andre, og

de blev holdt fast på, at der i den enkelte opgave altid var et større formål og en videre hensigt. Den Røde Tråd blev på sin helt egen måde et udtryk for sammenhæng, mening og fællesskab. Sådan bruges den også i Shubiduas sang i forhold til det enkelte menneske, der søger sin egen røde tråd gennem livet i form af indhold, mening og retning.

Mellem sogneaftener og bibeltimer

Mølholm kirke i Vejle har gennem mange år været privilegeret af 4 studiekredse og derudover 2 månedlige sogneaftener eller – eftermiddage. Der har været stor opbakning om begge dele, selvom opbygningen i grunden er meget forskellig. Studiekredsene er i bund og grund mere sammentømrede og fastlåste end de åbne sognearrangementer, og det giver sig også udslag i deltagerne. Der er flere forskellige til sognearrangementerne, og der er flere, der vælger efter emne og foredragsholder.

Formålene med sognearrangementerne har været dobbelte. Både

kirkelige og folkelige. De har skullet fortsætte en forsamlingshustradition med folkelige foredrag og fungere som et samlingssted i sognet tillige med, at de har skullet berøre kirkelige emner og belyse menneskets liv i et moderne samfund set med evangeliets øjne. Og håbet i nogle kirker har været, at tærsklen til søndagens gudstjeneste skulle blive mindre.

Det er helt klart lettere at komme til et offentligt sognearrangement end at melde sig ind i en studiekreds, der har kørt i årevis. På den anden side, så er der noget tyngde i kontinuiteten i studiekredsene både indholdsmæssigt og socialt.

Den Røde Tråd – temaaftenerne

i Mølholm Kirke er opstået i spændingsfeltet mellem sogneaftenerne og studiekredsene. De skulle være åbne for alle, de skulle være folkelige og let tilgængelige, de skulle være inspirerende og faglige, og så skulle de tilbyde en elementær indføring i kristendommen. Samtidig har det længe været en drøm at kunne tilbyde fagligt funderet og engageret undervisning, som jeg

selv mødte den på Århus Universitet. Teologi for Lægfolk har også ligget som en inspirerende organisation i denne sammenhæng.

I Mølholm Kirke ville vi gerne tilbyde noget lokalt med udgangspunkt i ovenstående, og det lå lige for, at spørge rektor for Pastorseminariet i Århus, Henning Thomsen, der med sin lokale tilknytning er kendt af mange for evnerne til at formidle. Henning Thomsen har stået for to temaforløb i foråret 2007 og 2008.

Den Røde Tråd – fortællingen

var udgangspunktet i den første række. Den gennemgående fortælling om Gud og mennesket, som den kommer til udtryk i Bibelen:

- 1100 sider
- 1200 års historier
- 2000 års virknings historie

Dvs. Bibelen:

- er på mere end 1100 sider
- handler om begivenheder, som strækker sig over mere end 1200 år
- er grundlaget for hver eneste gudstjeneste i kirkens 2000 år.

Er der en Rød Tråd bag alle disse tal? Hvad betyder fortællingen for os i dag? Sådan spurgte vi i folderen og tilbød 5 aftener med følgende indhold:

- »Evangeliernes og deres beretninger«
- »Gudsbilledet i bevægelse«
- »Mennesket, hvad er det?«
- »Filmaften – om liv, kærlighed og tab«
- »Det onde og lidelsen«

Ved ankomsten fik deltagerne udleveret kopier af relevante bibelske tekster, og selve aftenen var bevidst bygget op som undervisning ud fra disse tekster. Henning Thomsen startede hver gang i det grundlæggende og formåede så at bygge ovenpå, så det dels var muligt at følge med for »begyndere« og samtidig blev der noget at række efter for alle. Der blev ikke lagt op til diskussion, og der blev ikke holdt lange kaffepauser med kage. Blot en »tør« kop kaffe, lidt vand og 5 minutters luft. På den måde blev aftenerne intense og vedkommende, og de blev ikke afbrudt af forskellige skæve vinkler. Det betød, at Henning Thomsen kunne føre fortællesammenhængene og temasammenhængene helt igennem.

» Det var godt at få anskueliggjort, hvad de 4 evangelister hver især lagde vægt på blive fortolket af en dygtig teolog.

» Aftenerne med den røde tråd har åbnet mine øjne mere i retning af, at se værdierne i biblens beretninger og deres betydning.

» Det var en god måde at få anskueliggjort de bibelske skrifter.

» Hold fast hvor har det været spændende, godt og inspirerende og lærerigt. Helt fantastisk både som repetition og som uddybning af min intensive eksistentielle læsning af Ny Testamente for ca. et år siden! Foredragsholderen var en fantastisk fortæller med styr på stoffet og en indlevelsessevne, der siger spar to til det hele. – Og måske også lidt provokerende for nogen?

» Henning Thomsen var en fantastisk fortæller, og altid oplagt og velforberedt.

Den Røde Tråd – evangelierne

var omdrejningspunktet i 2008

Evangeliernes Jesusbilleder

- I kirken prædikes der hver søndag over »dette hellige evangelium«
 - I det Nye Testamente er der 4 evangelier
 - De har hvert deres tydelige billede af Jesus
 - Hvordan ser disse billeder ud?
 - Og hvorfor er der 4 af dem? var spørgsmålene og de syv aftener var bygget således op:
1. Indledning. De 4 evangelier – deres rækkefølge og dens pointe
 2. Markus-evangeliet. Billedet af Jesus som den korsfæstede
 3. Matthæus-evangeliet. Billedet af Jesus som den nye lærer
 4. Filmaften
 5. Lukas-evangeliet. Billedet af Jesus som udpeget af Ånden

6. Johannes-evangeliet. Billedet af Jesus som verdens hemmelighed
7. Hvad er de fire enige om?

Den Røde Tråd – konklusionen

ligger lige for! Det har været nogle fantastiske aftener. Begge forløb er afsluttet med lidt ost og rødvin's markering og stemningen har været god og forventningsfuld. Det faglige og det sociale er gået hånd i hånd, og mange er blevet beriget med sammenhæng og mening = Den Røde Tråd.

Vi har oplevet, at der bliver spurgt til opfølgning, så den står lektor Peter Lodberg for i foråret 2009. Her spørger vi til sammenhænge i kirkeårets forløb. Studiekredsene er fortsat i eget regi og har samtidig bakket op om disse aftener. Sogneaftenerne er i perioden med Den Røde Tråd inddraget til disse temaaftener.

Folkekirkens Dåbshilsen er

- en støtte til forældre i dåbsoplæring af deres barn
- et redskab for landets sogne i deres dåbsoplæringsplan
- en bred vifte af materialer – f.eks. plakat, CD, sanghæfte, billedbog, fadderhilsen, dåbshilsner samt en børnebibel

Folkekirkens Dåbshilsen er et fremragende pædagogisk tilrettelagt materiale, som rummer en central og stærk forståelse af dåben som indgang til kristenlivet.

Karsten Nissen, biskop i Viborg stift

www.folkekirkensdaabshilsen.dk · 36 44 03 32

» Det var simpelthen fantastisk så levende, intenst og engageret som det blev formidlet.

» Det var spændende og meget inspirerende også at høre om de fire evangelister. Vi vil kalde *Den røde tråd* bibelhistorie for voksne. Meget inspirerende og rigtig god forkyndelse.

» Møderne gav anledning til megen åbenhjertig samtale ved bordene og i dagene derefter. Det var en stor glæde at deltage og jeg tror at sådanne studiekredse er meget gavnlige for os sognebørn.

Johannes Johansen

Rim om Gud og gule ærter , 1975

Jeg længes heftigt mod gule ærter,
at dynke drøvlen i brændevin,
så huset runger af hule fjærter,
og konen råber: Dit store svin!
Ja, mine længsler er vistnok plumpe,
at æde meget er ilde gjort,
så knirker hjertet, når det skal pumpe,
min doktor siger, det er for stort.

Mit hjerte hamrer som hundred spætter,
for jeg skal prædke, som var jeg lærd,
de strenge siger, jeg er en kætter,
det rager mig kun en lille fjært.
Min kones tunge en smule snærter,
men hun er ingen kællingtand,
hun koger herlige gule ærter,
tilsat en smule timian.

Jeg bøvser inderligt, mens jeg ryger
en stille pipe og kikker på,
at ude vandrer der tunge byger
og ribber træer fra top til tå.
Den store verden har hule hjerter,
måske mit eget er sådan et,
min mave syder af gule ærter,
og hjertet stønner af kalk og fedt.

Gud og gule ærter

— en ældregudstjeneste

Mette Høyer Dansøn, sognepræst, Kokkedal
mhd@email.dk

»Gud og gule ærter« kan man kalde en slags spagettigudstjeneste for ældre. Ligesom med spagettigudstjenesten kombinerer »Gud og gule ærter« gudstjenesten med et aftensmåltid – gule ærter. Ideen til »Gud og gule ærter« opstod i Kokkedal kirke hos sognepræst Mette Høyer Dansøn. Her fortæller hun om sine erfaringer med »Gud og gule ærter«

Venskab som tema

Jeg valgte at lave gudstjenesten sammen med min ven Eva Berger, der også er teolog. Mit tema for den første Gud og gule ærter var venskab.

Alle de salmer vi sang, og alle de bibelske tekster vi hørte, handlede derfor på en eller anden måde om venskab. (Teksterne var: 2. Samuelsbog kap. 1, 17-27; Markus 1, 16-20; Johannes kap. 11,1-44)

Griber vi tilbage til, hvad ordet »ven« oprindeligt betyder på dansk, vil vi opdage, at ven betyder vidne.

En ven er altså et vidne til mig og til mit liv, en der følger mig i sorger og glæder. En, der ønsker mig det bedste og ser det, jeg ser, hører det jeg hører (men ikke nødvendigvis føler det jeg føler). Mest betydningsfuldt er det måske, at en ven er vidne, til det hårde jeg går igennem, så jeg ikke er alene, når verden efterlader mig alene.

Når man kommer lidt op i årene, så kan man godt føle, at man har et særligt problem med, at man kan mangle vidner til sit liv. Specielt hvis man bor alene. Man kan have masser af vidner, men det er kun nogle, der er vidner til de sidste år af ens liv. De andre vidner, – dem der var venner fra barndommens år, ungdommens år, som har gået hele vejen, er måske væk. Så må man give sig god tid, når man finder en ny ven. Give sig tid til at lytte, tid til at se billeder og tid til at fortælle, så man kan blive vidne til hinandens liv, selv om man først knytter venskabsbånd i en sen alder.

Kirkens ven

Kristus, ham har vi ikke mulighed for at være vidner til på første hånd. Vi levede ikke ved vores tidsregnings begyndelse, og derfor må vi tage os tid til at lære Jesus Kristus at kende, ved at høre om ham, læse om ham, synge om ham og bede til ham. På den måde bliver vi vidner til hans liv, og han bliver vores ven og fortrolige.

Venskaber kan godt findes i en kirke – ved en omgang »Gud og gule ærter« eksempelvis. – For der er nu noget om, at dem man spiser sammen med, bliver man sammen-spiste med.

De gule ærter smagte herligt, og var en dejlig afslutning på en fin gudstjeneste med venskabstema. Så tør man måske løsne lidt op og lukke hinanden lidt ind.

Jeg har tænkt mig at »Gud og gule ærter« skal være en fast februartradition, for i februar trænger man både til Gud og til gule ærter.

Vittighed som jeg fortalte lige inden vi skulle spise

»Tjener, har De gule ærter, som vor mor lavede dem?«
– »Det kan De tro, hr.«
– »Så lad mig få en hakkebøf.«

Når jeg har fået den idé at holde Gud og gule ærter, som en ældrevenlig gudstjeneste med efterfølgende fællesspisning, er det fordi Helsingørs tidligere biskop, Johannes Johansen har skrevet en salmebog i 1975 der hedder »Rim til Gud og gule ærter«, og titlen kaldte bare på, at jeg kastede mig over den, og gjorde den til virkelighed. Jeg har i en årække holdt »Gud og spaggetti« for børnefamilierne, og nu var det tid til at ændre konceptet lidt, og bruge den på en ny målgruppe.

Den sidste brik

Hvis man betragter menneskelivet som et puslespil, så kan ritualet være den »den sidste brik«, som får det hele til at falde på plads.

Marianne Bønløkke, Præst på
Diakonissestiftelsen, mabo@diakonissen.dk

Et lys i mørket

En mørk novemberaften fik jeg øje på et smukt og varmt lysskær i glasgangen på Diakonissestiftelsens Hospice. Det var den nye lysglobe, som nu var taget i brug. Det så ud til, at næsten alle lys var tændt.

Mange var den aften gået hen til globen og havde tændt et lys. Jeg så på lysene og blev helt stille indeni – tænkte: ikke et eneste af disse lys er uden betydning. For hver gang et lys er blevet tændt, så har et menneske villet udtrykke noget vigtigt med at tænde netop det lys.

Måske et lys blev tændt fordi man havde brug for et synligt tegn på, at lyset findes, selvom livet lige nu synes så mørkt og trist. Måske et lys blev tændt fordi én bare måtte udtrykke sin kærlighed til ham eller hende, hvis liv nu snart ville være forbi. Måske et af lysene var en bøn til Gud – med eller uden ord. Måske én gerne ville sige tak – og derfor tændte et lys. Måske et ud-

mattet menneske havde brug for at tænde et lys for sig selv – i håb om at kunne klare det, som man nu står overfor – hvad enten man selv skal dø eller skal miste den man holder af.

Der har sikkert været mange grunde til at tænde lys denne novemberaften. Og hvert eneste lys er ladet med betydning – både for den, som har tændt det, og for den det tændes for – men også for mig, som ser lysene. I mødet med lysgloben fornemmer vi alle – som i et lysglimt – hvor stort og underfuldt livet egentlig er. Bare ved at tænde et lys. Et lille ritual med en stor kraft!

Ritualets kraft

At ritualer og rituelle handlinger har stor betydning i forbindelse med sygdom og død, og kan være med til at gøre livets afslutning mere værdigt – er jeg slet ikke i tvivl om. Jeg har set det så mange gange, når jeg, som præst, har fulgt mennesker

det sidste stykke af livsvejen.

Der er i dag også langt større åbenhed overfor brugen af ritualer og rituelle handlinger end for 15-20 år siden. Og man behøver ikke have sin gang på hospice, sygehus eller ved en sygeseng i hjemmet for at se det. For ved siden af de traditionelle ritualer opstår nye former.

F.eks. sker det ofte i dag, at der efter en trafikulykke eller anden tragisk hændelse med døden til følge, opstår »spontan-altre« med kors, lys og blomster – netop dér, hvor det skete. I dag er det også mere og mere udbredt, at man efter et dødsfald indretter et lille mindested i stuen, hvor der er et billede af afdøde, måske et kært minde, blomster og et lys, der kan tændes.

Så selvom samfundsforskere beskriver befolkningen som mere pluralistisk og også sekulariseret, så er brugen af ritualer og rituelle handlinger ifm dødsfald stigende. Og det skyldes måske, at vi netop i en tid kendetegnet af pluralismens mange

diffuse muligheder har brug for ritualerne til at skabe orden i kaos.

Hvad er et ritual?

Ritualer har nemlig at gøre med menneskets behov for at skabe orden i kaos. Gentagelsen og genkendeligheden i den rituelle handling giver tryghed.

Kristne ritualer ved livets afslutning er hellige handlinger, dæmper derfor den angst og uro, som knytter sig til døden. Ritualer bliver et symbol på, at Gud er nær – både hos den, der skal dø og dem, der er samlet omkring den døende.

I mødet med døden

Det var en sen lørdag aften jeg blev ringet op. Barnebarnet til en gammel mand, som jeg havde besøgt flere gange på plejehjemmet, fortalte, at nu lå hans morfar for døden. Han var nu på sygehuset, og plejepersonalet havde lige sagt, at det var et spørgsmål om timer inden hans hjerte ville holde op med at slå. Den nære familie var samlet, og ville høre om jeg kunne komme.

En times tid senere var jeg på den enestue, hvor den gamle lå for døden. Jeg hilste på familien og gik hen til den mand, hvis liv nu så tydeligt var ved sin afslutning. Han var ikke længere ved bevidsthed, og

jeg kunne mærke, at alle på stuen – hans datter, hendes søn og svigerdatter – nu var i venteposition. Man ventede på døden.

Der blev hentet en kop kaffe til præsten, og vi talte sammen om de sidste par uger i den gamles liv, og hvorfor han var blevet indlagt på sygehuset for at dø. Hans smerter havde været så store, at man på plejehjemmet havde vurderet, at det var bedst for ham blive indlagt. Smertebehandlingen på sygehuset skabte ro over den sidste tid – efter et langt forløb med uheldelig cancer. Afslutningen på livet blev smertefri, og nu var det et spørgsmål om timer inden døden ville indtræffe.

Men familien havde ikke kun ringet til præsten for denne lindrende samtale eller for at jeg skulle se den gamle mand på dødslejet. Selvom de ikke sagde noget, fornemmede jeg, at der var en forventning om

noget mere. For man stod her overfor noget, hvor man savnede ord. Det var som om dødens endegyldighed skabte et tomrum, som trængte til at blive fyldt med noget godt – noget som kunne give en vis fred i øjeblikket.

Jeg spurgte om vi skulle tænde et lille fyrfadslys, som jeg havde med, og så bede fadervor sammen. Det ville de gerne. Vi samledes omkring sengen med den gamle – jeg tændte lyset, som jeg havde sat på en lille tallerken på sengebordet, og sagde: Lad os bede!

Sammen bad vi fadervor, jeg lagde min hånd på den gamles hoved og lyste velsignelsen. Familien græd, men det var en stilfærdig og forløsende gråd. Efter en kort stund i stilhed tog vi afsked med hinanden. Og da jeg gik derfra var det med en følelse af, at ritualer havde gjort noget rigtig godt for alle os, der den nat var samlet på en hospice.

Marianne Bønløkke

Præst på Diakonissestiftelsen og med i projekt »Livets afslutning«, der er et tværfagligt udviklingsprojekt om pleje og omsorg for ældre, døende og deres pårørende på Diakonissestiftelsens institutioner.

talsstue hos et døende menneske. Det lille fyrfadsllys var stadig tændt, da den gamle døde få timer senere.

Hvad er det ritual kan?

Selvom jeg selvfølgelig ikke ved, hvad den nære familie, har haft af tanker, da jeg tændte lyset, så kunne jeg se på dem, at det gjorde noget godt. For selvom de nok ikke ville sætte disse ord på, så tror jeg, at det lille lys på sengebordet holdt os alle fast på, at der findes lys midt i dødens mørke. Og sådan kan selv et fyrfadsllys blive et stærkt symbol på håb og liv, når man står ansigt til ansigt med døden.

Initiativet til den lille stund sammen omkring et lys, fadervor og velsignelse kom fra mig. Familien bad ikke om det, og de havde vel også kun ringet til præsten, fordi de vidste, at hun havde været hos deres far flere gange under hans sygdom. Jeg tror egentlig ikke, at denne familie havde gjort sig tanker om, at præsten skulle komme netop for at samle dem omkring et ritual ved dødslejet.

Men i situationen, og nu hvor præsten var der, så tror jeg også, at de forventede, at jeg som præst havde mere at komme med end en samtale. Og selvom de måske slet ikke havde talt om det, så blev dét at tænde et lys, bede fadervor og lyse velsignelsen dette »mere« og sidste, som man havde behov for at

erfare i mødet med døden.

For et lille ritual, som det vi var sammen om ved den gamle mands seng, formidlede erfaringen af, at man er favnet af noget større – og at der findes ord, hvor ens egne ord slipper op.

Vi lever i en tid, hvor mange ikke er vokset op med et religiøst sprog, og derfor savner ord for den længsel, der er i dem. Man længes efter noget større – efter, at Gud, tager sig af en, men har svært ved at sætte ord på denne længsel.

Da hjælper ritualerne, fordi de giver et sprog. Derfor har det moderne menneske brug for det rituelle sprog og den rituelle handling. Når vore ord ikke rækker, da rækker ritualets ord os en mulighed for at skabe ro og orden – ja, fred midt i uroen.

En bøn som fadervor kender mange, og bliver derfor også ofte en fælles bøn, hvor alle inddrages. Ritualet formidler på den måde et fællesskab. Man er sammen om en fælles erfaring af at være favnet af noget større. Ritualets kraft ligger derfor på mange planer og er med til at give værdige rammer for afsked og død – både for den, der skal dø og for familien.

Ritualets relevans

Ovenstående er et eksempel på et spontant og kort afskedsritual, som ikke var forberedt sammen med familien. Men man kan også ind-

drage familien i planlægningen af ritualet. I fællesskab kan man finde frem til en salme eller to og måske en bibeltekst. Og hvis man beder en bøn foruden fadervor, så kan man fortælle, hvad der bliver sagt i bøn- nen. Måske familien har noget, som de gerne vil have med i bøn- nen.

Men selvom ritualet på den måde bliver længere, så er det vigtigt, at det ikke bliver for langt. Præsten må være tilbageholdende med egne ord, da det netop er et ritual. Men forberedelsen af ritualet sammen med familien kan være med til at give ritualet større relevans ind i netop den sammenhæng, som det lyder ind i.

Det samme kan siges om situationen efter et menneskes død, hvor et gammelt ritual som »udsyngning« af den døde fra hjemmet eller stuen på plejehjemmet, kan give stor mening også for mennesker i dag. Ritualet for udsyngning er kort, da det ikke må forudgribe selve begravelseshandlingen, og finder ofte sted lige før afdøde lægges i kisten eller når afdøde er lagt i kisten – lige før kisten lukkes.

LIVETS AFSLUTNING

Diakonissestiftelsens projekt »Livets afslutning« bygger på udvikling og undervisning i palliativ pleje.

Formålet er at styrke sundheds- og plejepersonalets kompetencer indenfor faglig pleje og omsorg til mennesker, der befinder sig i livets sidste fase.

Som en del af kompetenceudviklings-forløbet har man også fokus på ritualernes betydning for en værdig afslutning på livet.

Et eksempel på
ritual ved udsyngning,
når præst medvirker

Salme
Bøn
Bibeltekst
Fadervor
Velsignelsen
Kisten lukkes
Salme

Hvem er ritualer for?

Et relevant spørgsmål kan være om kristne ritualer kun er for folk, som åbent siger, at de er kristne. Men min erfaring som præst siger mig, at sådan forholder det sig ikke. For danskerne kommer sjældent med klare udmeldinger, når det gælder deres trosliv. De kan være døbt kristen, men alligevel usikre når det gælder deres tro og kristenliv. De savner ganske enkelt sprog, og når de står over f.eks. døden, så kommer nok længselen efter noget større – den bliver bare ikke tydeligt udtrykt. Ritualer kan dog netop i en sådan situation give stor mening, da man har mulighed for at læne sig op ad ritualets ord og den tro, som ritualer udtrykker.

Den sidste brik

Menneskelivet sammenlignes sommetider med et puslespil. Når alle brikker – på nær én – er lagt og har fundet sin plads, så er det den sidste og afgørende brik man har fokus på. Den vil gøre billedet fuldstændigt – ja, helt. Ved livets afslutning kan det at bruge et ritual være brikken, som samler alting og gør det helt. Ja, da er ritualer »den sidste brik«, som får det hele til at falde på plads.

Gudstjeneste på plejecenteret

Der er for tiden en stigende opmærksomhed på, at beboere på plejecentre ikke får deres åndelige behov fuldt ud dækket. I deres særlige livssituation presser der sig mange spørgsmål på om liv og død, mening og meningsløshed, sorg, skyld og tilgivelse. Disse behov er personalet i mange tilfælde ikke udrustet med tilstrækkelige forudsætninger eller tid nok til at imødekomme. Det er mit håb, at der vil blive taget mere vare på disse behov fremadrettet.

Af generalsekretær Kirsten R. Laursen,
Samvirkende Menighedsplejer.

På grund af denne mangelsituation er det meget vigtigt, at beboernes åndelige behov så i hvert fald tages alvorligt ved den fast tilbagevendende begivenhed, som gudstjenesten på plejecentrene er. Det er almindeligt forekommende, at præsterne skal holde gudstjeneste på plejecentrene. Her møder beboerne en fagperson, for hvem det at tilgodese åndelige behov er noget helt naturligt.

En højt prioriteret præsteopgave

Præsternes problem kan til gengæld være, at de ikke ved nok om, hvorledes forkyndelsen bedst kommunikeres ud til beboerne. Som følge af psykisk eller fysisk svækkelse er beboerne nemlig sjældent i stand til at rumme en søndagsprædiken af samme omfang og på samme abstraktionsniveau, som den fremføres i kirken. En

ren gentagelse af denne prædiken på plejehjemmet bør derfor være bandlyst. En gudstjeneste på plejehjemmet bør aldrig være noget, præster slipper let hen over at forberede og gennemføre. Derimod er det fint, at det teologiske forarbejde med prædiken er gjort i forbindelse med søndagsprædikenen, sådan at der levnes plads til at arbejde med en anden tilgang, når teksten skal omsættes til brug på plejecentret.

Jeg vil her kort pege på nogle forhold, der er med til at gøre gudstjenesterne vedkommende for beboere på plejecentre.

Gudstjeneste for flere sanser

Det, der siges, må hverken være for langvarigt eller for kompliceret udtrykt. Undgå oplæsning af lange bibeltekster, vælg korte markante tekster, og hold kortfattede, letforståelige prædikener uden for mange abstrakte begreber. Godt er det med levende genfortælling af bibelteksterne og med billedsprog og eksempler.

Bønnerne skal være korte og klare, og det er vigtigt at inddrage Fadervor og Trosbekendelsen og lægge op til, at beboerne er med til at fremsige disse tekster. Disse tekster sidder ofte så godt fast i beboernes, også de demensramtes, hukommelse, at beboerne uden besvær kan deltage i fremsigelsen af dem og komme i forbindelse med deres spirituelle søgen netop ved at deltage aktivt på denne måde.

Lige vigtigt er det, at salmerne er så vedkommende, at så mange så muligt kan synge med. Det skal være kendte kernesalmer og salmevers, og der skal både være en god musikledsagelse og nogle, der synger for. Det sidste behøver ikke at være professionelle kirkekorsangere, men kan lige så godt være nogle frivillige, der er kommet for at deltage og bakke op om bl.a. salmesangen.

Der må gerne være noget også for andre sanser end hørelsen. Visuelle indslag i gudstjenesten som levende lys (ud over alterlyset) og anvendelse af billeder og effekter, der belyser tekstens indhold, er med til at skabe mere opmærksomhed hos de ældre tilhørere. Endelig skal man heller ikke som præst holde sig tilbage for at afholde nadver i forbindelse med gudstjenesten på plejecentret. Selv om demensramte beboere måske ikke helt kan gennemføre nadveren med ro og værdighed, kan selv disse måske meget vel have en erindring om, hvad nadveren er. Og alle kan opleve fællesskabet og glæden ved det fælles måltid.

Gudstjeneste-fællesskab

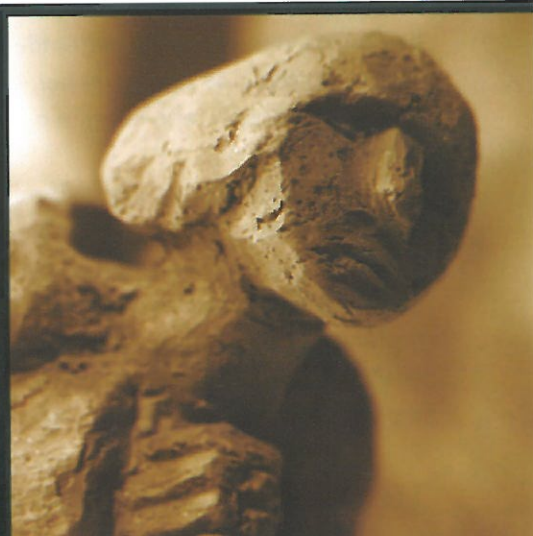
Det er meget vigtigt for oplevelsen af det åndelige fællesskab i gudstjenesten, at dette forudsætter et menneskeligt fællesskab. Sådan er det også på plejecentret. Dette vil være dødsdømt, hvis beboerne blot hjælpes ind i gudstjenesterummet og derefter sidder ensomme tilbage i en stol eller en kørestol. Det vil også være dødsdømt, hvis præsten blot er professionelt til stede sammen med andre professionelle fra kirken, sådan at gudstjenesten blot opleves som rutinearbejde uden liv, sjæl eller Ånd.

Beboerne skal sidde sammen med beboere, de kender, eller sammen med personale, som er tæt

på dem i det daglige. Fint er det også, hvis pårørende til beboerne kan komme og være med. Kan der ikke være mange ansatte eller pårørende til stede, er det meget vigtigt, at frivillige fra sognet kommer og er med til at udgøre et diakonalt fællesskab omkring gudstjenesten. Beboerne skal føle sig trygge ved at sidde sammen med nogen, der hjælper med at slå salmebogen op det rigtige sted, synger sammen med beboerne, måske holder en urolig demensramt i hånden eller bistår praktisk ved altergangen m.m. Hvis gudstjenesten ledsages af et efterfølgende hyggeligt socialt samvær, er dette med til at forhøje glæden over at være til gudstjeneste forinden.

Det skal være en højtidelig og god stund at være til gudstjeneste på plejecentret, for så vel beboere, personale, pårørende, frivillige og dem, der står for gudstjenesten. Man skal søge at udtrykke det åndelige for forskellige sanser, og sidst – men ikke mindst – skal der være et trygt medmenneskeligt fællesskab til stede, som klangbund for en oplevelse af et åndeligt fællesskab.

På www.diakonisdag.dk kan man finde to bidrag fra Kirsten R. Laursen med forslag til plejehjemsgudstjeneste, her med særlig vægtlægning på det diakonale element. Se under stofet fra hhv. 2008 og 2009.

KIRKELIG BETJENING AF DE DEMENTE MEDLEMMER AF FOLKEKIRKEN

Mette Dansøn er sognepræst i Kokkedal Kirke, Hørsholm kommune. I en årrække har hun, organist Lisbet Juul og sanger Ivo Hedelund to gange om måneden holdt musikandagt på dementafdelingen på Sophielund. »Det at det altid er os der kommer, og vi kommer så tit gør, at vi er kendte ansigter«

Det er mig meget magtpåliggende, at folkekirken er rummelig. – Vi skal også rumme dem, der ikke kan bruge vores kerneydelse, højmessen. Derfor tager jeg, kirkens organist og en sanger to gange om måneden ud på en stor dementafdeling i vores sogn og holder musikandagt.

Mette Høyer Dansøn, sognepræst, Kokkedal
mhd@email.dk

musikandagten bruges der samme salmer, fadervor og velsignelse som i resten af folkekirken. Der er ikke nogen, der bliver talt ned til. Jeg gør ikke brug af forkortede prædiker eller forenkledte kollekter. De demente bliver mødt med værdighed – og lighed, men på deres præmisser.

Efter andagten drikker organisten, sangeren og jeg kaffe med dem, der lige har deltaget i andagten, og på den måde besøger vi også denne gruppe, der har svært ved at modtage besøg.

Liturgien er sammensat i samarbejde med personalet på plejefdelingen, og både de og jeg mener, at andagten har den rette længde og form.

Ved andagterne har jeg altid min præstekjole på. Den henvender sig til synssansen og fremkalder nogle erindringer om præster, kirke og kristendom. På Sophielund har vi også et bord med to lys og blomster. Musikken er henvendt til høre-

sansen, og musikken er bærende for kommunikationen/forkyndelsen i andagterne. Der er et stort aspekt af gentagelse, da vi beder Fadervor og lyser velsignelse hver gang og har samme liturgi. Faste rammer vækker genkendelse og tryghed.

Kirkens resurser

Det er selvfølgelig resursekrævende at holde andagter med en præst, en organist og en sanger, men at bruge musik som kommunikationsmiddel over for de demente har mange fordele. *Musik er jo andet end underholdning! Musik påvirker mennesket til bevægelse både på det indre og ydre plan.* Musik kan modvirke ensomhed og inaktivitet, skabe tillid, tryghed og selvspekt, udvikle intellektuelle funktioner, viljesfunktioner og følelsesområder og således medvirke til højere funktionsniveau, såvel fysisk som mentalt. Musik kan være med til at afdække endnu eksisterende, måske skjulte,

færdigheder. Det har vi ofte oplevet, specielt husker jeg engang, hvor vi begyndte at finde gloser frem på tysk, engelsk og fransk ved kaffen efter en musikandagt. Færdigheder, der ellers næsten var gemt helt væk. Vi følte, vi sad midt i et pinseunder, og var alle meget opstemte.

Det er ikke ligegyldigt, hvor musikken kommer fra. Demente kan nogle gange blive forvirrede og utrygge ved musik, de ikke kan se, hvor kommer fra. Med levende musik er det nemmere at orientere sig end ved musik fra en ghettoblaster.

Musikandagterne har en længde, de demente kan holde sig koncentreret til. De må ikke være meget længere. Der er ingen steder i andagten, hvor der kræves mere af de demente, end de kan være med til. Nogle synger med, andre nyder bare sangen, musikken og de velkendte ord i Fadervor og velsignelse.

Musikandagterne overstiger ikke de dementes aktivitetsniveau, men er på deres niveau. Det giver tryk-
hed og igen nederlag. Salmerne har
jeg på forhånd trykt på salmeark,
hvilket hjælper på overskueligheden.
De demente får ikke det nederlag,
at de ikke kan finde salmerne i
salmebogen. Salmearkene er trykt
på sammenhæftede A4 ark, hvor
der på forsiden står: »Musikandagt.
Betjening fra Kokkedal Kirke v. pa-
stor Mette Dansøn, organist Lisbet
Juul og sanger Ivo Hedelund«, så
ved de, hvem vi er, og hvorfra vi
kommer. På de efterfølgende tre
sider i salmearket er der en salme
på hver side. At salmerne er trykte
på sammenhæftede A4 ark gør, at
skrifttypen kommer op i en stor stør-
relse, hvilket gør det nemmere for
de svagtseende at se.

Kirkens sociale arbejde

Kaffen efter andagterne er en måde
at lave et »besøg« på. Jeg er i deres
hjem, vi sidder sammen og drikker
kaffe, og der bliver talt med perso-
nale og beboere. Det vigtigste her
er ikke, hvad der bliver sagt men
nærværet og fællesskabet. Besøg
hos demente er ellers en vanskelig
opgave, men musikandagterne og
den fælles kaffe er en god måde at
lave besøg på. Vi skaber kontakt

Liturgien til en musik- andagt ser sådan ud:

1. salme
Fadervor
2. salme
Velsignelse
Klavermusik uden sang
3. salme

Jeg har præstekjole på.
Salmerne er på sangark, en
salme på hver side og en for-
side, hvor der står hvem vi
er og hvor vi kommer fra. På
afdelingen er der et bord med
dug lys og blomster.

med de demente ved hjælp af mu-
sikken og opnår en ellers vanskelig
opnået kontakt.

Salmerne, som bliver udvalgt til
musikandagterne, er ofte af lidt ældre
årgang. Mange af de ældre har som
børn lært salmevers udenad, og der
er stor genkendelse specielt af kerne-
salmerne, som de store julesalmer,
påskesalmer, kendte efterårssalmer,
morgensalmerne, og centrale salmer
som »O al den ting«, »Nu takker
alle Gud«, »Vor Gud han er så fast en
borg« osv.

**Musikken er levende og nær-
værende og af høj kvalitet.** Det
er noget helt andet, at der står en
sanger og en præst og synger sam-
men med en organist, der spiller,
frem for at høre en CD eller at se
et fjernsynsprogram. Musikken bli-
ver mere nærværende, fordi vi er
nærværende.

Kirkens regelmæssig- hed

Hyppigheden i andagterne, to hver
måned, gør at beboerne genkender
os. Nogle siger »Dig kender jeg«
når jeg kommer, andre spørger
»hvad skal vi nu?«, og så kan jeg
fortælle, at vi skal synge sammen
og holde andagt, hvilket så vækker
genkendelse hos nogle. De lettere
demente deltager aktivt og kan
huske fra gang til gang, hvem vi
er, og hvad der skal foregå. Vi har
vores musikandagt samme sted og
på samme tid hver gang, og med

Jeg ønsker at tage hensyn

til de dementes aktivitetsni-
veau med musikandagterne
samtidig med, at vi giver en
betjening, jeg kan stå inde for.
Aktivitetsniveauet skal tilpasses
de resurser de har på en de-
mentafdeling. Nogle demente
vil opleve nederlag, at blive
kede af det eller aggressive,
hvis man stiller dem over for
opgaver, de ikke magter.

samme gruppe bestående af orga-
nist Lisbet Juul, sanger Ivo Hedelund
og mig selv. Det imødekommer de
dementes problem med orientering
i tid og sted.

**Den forkyndelse, jeg formidler
i musikandagterne, er en forkyn-
delse båret af musikken og gen-
kendelsen af salmerne.** Musikken
bevæger de demente – og musikken
giver grobund for den kristne udvik-
ling, eller er med til stoppe regres-
sionen på det religiøse område. Jeg
oplever ved musikandagterne, at
ellers ordløse eller stærkt kommuni-
kationshandicappede nynnere med
på melodistumper eller trommer på
armlæn og borde, hvilket vidner om
en positiv oplevelse.

Salmerne er med til at dække et
religiøst behov.

Det er min opfattelse at kirken
med de almindelige plejehjems-
gudstjenester ikke opfylder sin mis-
sion som kirke over for den gruppe
af medkristne, som rammes af
demens, og at der skal noget andet
til over for denne gruppe af med-
kristne. Vi skal ikke acceptere, at de
demente er institutionens tabere og
ikke har glæde af det tilbud, vi som
kirke kommer med på plejehjem-
mene. Vi må indrette vores tilbud
sådan, at vi når ud i hele livet og i
alle grupper – også på plejehjem-
mene. Vi må være så rummelige, at
vi giver et tilbud, der er til at rumme,
også for de demente.

Håber at andre vil lade sig inspi-
rere til at betjene denne gruppe af
betalende medlemmer af folkekir-
ken med et tilbud, skræddersyet til
dem.

Hvordan forbedre den ÅNDELIGE OMSORG ...til vore ældre

— undervisning og samarbejde

Rita Nielsen, klinisk sygeplejespecialist på
Diakonissestiftelsens Hospice
rini@diakonissen.dk

Præst – personale og plejehjem

Det var onsdag formiddag lige efter gudstjenesten på plejehjemmet. Præsten og sognemedhjælperen deltog som sædvanligt i formiddagskaffen sammen med personalet. Mens de sad hyggeligt og sludrede, var der pludselig en social-og sundhedshjælper, som fortalte om en af beboerne, som ikke længere kunne klare at komme til gudstjeneste, »og nu vil hun have, at vi skal bede Fadervor og synge salmer for hende«. »Gør I så det?«, spurgte præsten. En stille forlegenhed bredte sig over det ellers meget snakkende personale. »Nej, jeg kan ikke synge, og det der med at bede er ikke lige mig – jeg kan ikke engang huske Fadervor udenad,« sagde en af de modige. »Egentlig burde vi ringe efter dig præst, men du har jo så travlt.«

Præstens bord

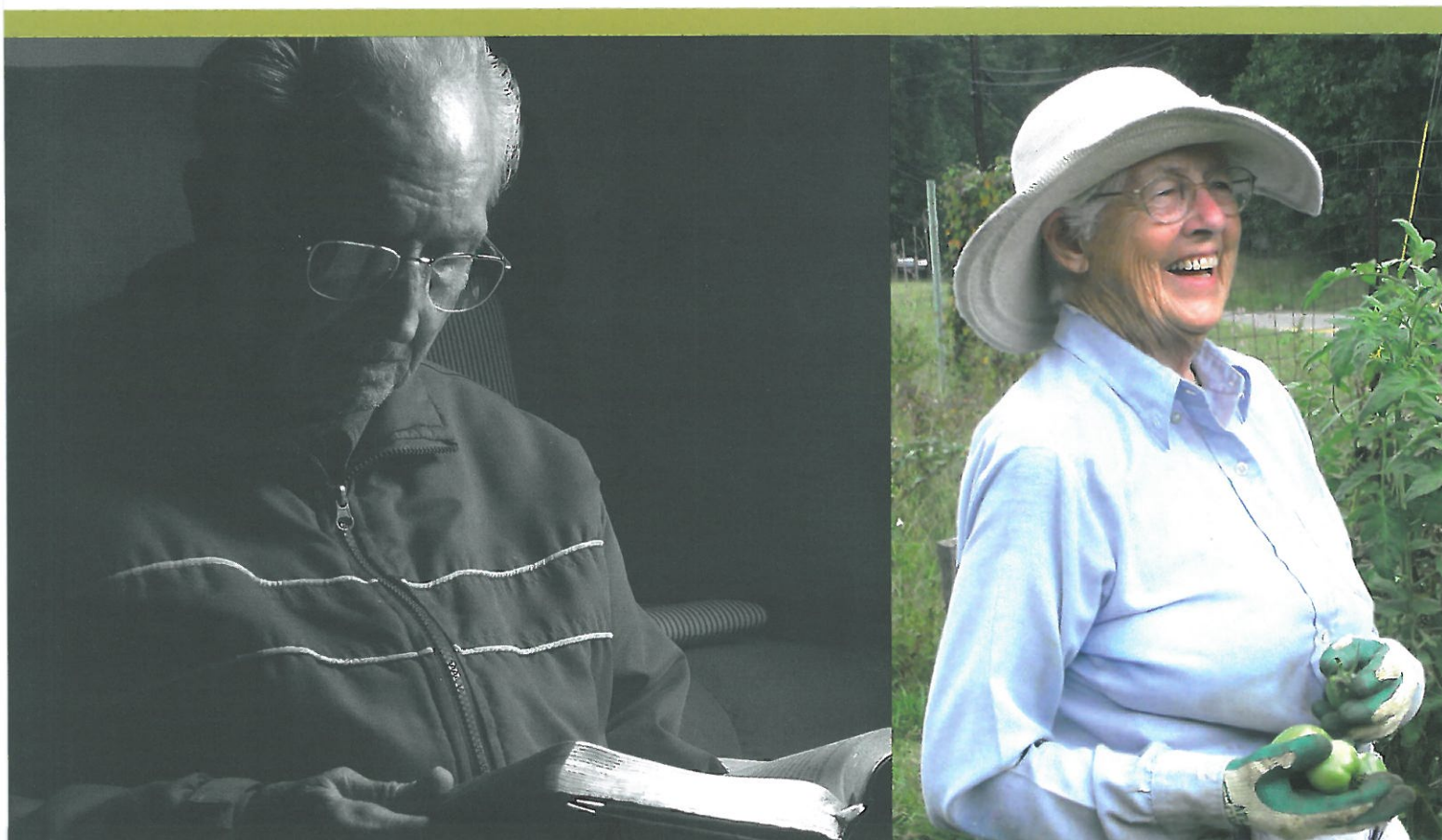
Denne samtale blev starten på et langt og godt samarbejde mellem plejepersonalet og præsten sammen

med sognemedhjælperen. Der blev etableret en månedlig time, som man kaldte for »præstens bord«, hvor personalet på forhånd havde udformet spørgsmål, som blev gennemgået. Det var her de konkrete vanskeligheder fra hverdagen blev diskuteret. Det blev en slags supervision for personalet omkring de åndelige og eksistentielle spørgsmål. En dag var der et spørgsmål om begravelse: hvordan taler vi med vore beboere om død og begravelse, stod der. Der udspandt sig en god samtale om emnet, præsten fortalte om begravelsesritualet og gav vejledning til, hvordan man som plejepersonale på en naturlig måde kunne tage emnet op overfor beboerne. Det viste sig, at en del af personalet allerede gjorde det, så det blev også en slags erfaringsudveksling, hvor navnlig den yngre del af personalet lærte af de mere erfarne personalemedlemmer. Det var også i dette forum, at man diskuterede forskellen på sjælesorg og åndelig omsorg. Præsten brugte altid ordet sjælesorg, som traditionelt bruges inden for kirken, mens personalet anvendte åndelig omsorg for den

omsorg, som omfatter både den eksistentielle og religiøse omsorg.

Interessegruppe

Endvidere startede sognemedhjælperen en lille gruppe for interesserede medarbejdere, hvor man udformede konkrete redskaber til brug i den åndelige omsorg på plejehjemmet. Det blev bl.a. til en vejledningsmappe med inspiration til samtaler om åndelige emner. Der blev indkøbt en salmebog og en bibel, som kom til at stå på vagtstuen. Her blev der lagt mærker ind ved særligt velegnede salmer, bønner og skriftsteder, som personalet kunne bruge sammen med beboerne. Gruppen udformede også forskellige forslag til udsyngning til brug, når beboerne døde og skulle i kiste. Det var også i denne gruppe, at ideen om at arrangere en høstgudstjeneste og senere en adventsgudstjeneste opstod. Det var personalet, der sammen med præsten og nogle af beboere planlagde og arrangerede gudstjenesten. Det blev en gudstjeneste for både beboere, pårørende og personalet.

Temadag

Der blev endvidere etableret en temadag for personalet, hvor den åndelige omsorg var på skemaet. Dagen formede sig som en lang proces, hvor det var præsten og sognemedhjælperen, der ledede dagen. Her fik personalet gennem rollespil lov at øve sig i den svære samtale om åndelige emner, og inden dagen var omme, havde man sammen udformet en definition og en målsætning for den åndelige omsorg på plejehjemmet. Det var også på denne temadag, at man talte om egne barrierer i forhold til det at gå ind i den åndelige

omsorg: blufærdighed var et af budene, men også alle mangelvarerne blev ridset op: mangel på tid, viden, træning og endelig man-

gel på personlig afklaring. Ud fra disse svar, hvor navnlig den manglende viden blev fremhævet opstod ønsket om en decideret undervisning på området.

Undervisningsrække

Præsten tilbød en undervisningsrække om eksistentielle emner for personalet. Her kom ikke kun personalet fra sognets plejehjem, men hjemmeplejen fra hele kommunen var med. Præsten tog forskellige eksistentielle temaer op, så som liv og død, mening og meningsløshed, håb og fortvivelse. Næste år gik man endnu videre. Nu ville personalet gerne vide mere om den kristne tro, og temaer som Guds billede, bøn og tro blev sat på dagsordenen – alt sammen relateret til deres daglige arbejde blandt beboerne på plejehjemmet.

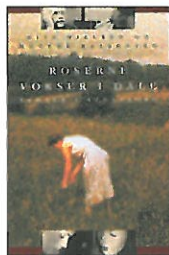
Virkningen

Da man efter et år evaluerede projektet, var det helt tydeligt, at den åndelige omsorg på plejehjemmet var blevet langt bedre til gavn for beboerne. Det var blevet en mere naturlig del af plejen, og personalet havde fået en tro på sig selv, som

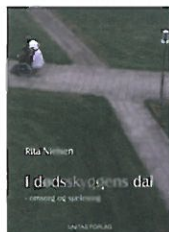
gjorde, at de havde mod til at gå ind selv i de vanskelige situationer. »Jeg har fået mod til at være i lidelsens rum«, var der en, som sagde. Den gensidige tillid var opbygget, hvilket bl.a. betød, at personalet kontaktede præst og sognemedhjælper på en mere naturlig måde. Der kom langt flere beboere og pårørende til gudstjenesterne på plejehjemmet, måske også fordi det nu var naturligt, at personalet også i vid udstrækning var med. Præsten fik en oplevelse af at være præst for en ny og spændende målgruppe, hvor han fik brug for sin faglighed på en ny måde.

Rita Nielsen, klinisk sygeplejespecialist på Diakonissestiftelsens Hospice, MA i åndelig omsorg. Har skrevet flere bøger om sjælesorg og åndelig omsorg, samt i mange år undervist sundhedspersonale i åndelig omsorg

Udgivelser ved Rita Nielsen:

Rita Nielsen og Mogens Kaasgaard:
Roserne vokser i dale – temaer i sjælesorg
Unitas Forlag, 2005.
175 sider, 179,- kr.

Rita Nielsen:
I døds skygges dal – omsorg og sjælesorg
Unitas Forlag, 2001.
110 sider, 149,- kr.

Rita Nielsen:
At være sig selv – at blive sig selv
Den åndelige dimension hos døende mennesker
Unitas Forlag, 2005.
128 sider, 179,- kr.

Et liv med Alzheimers sygdom

Som 58-årig får Agneta besked om, at hun er ramt af Alzheimers sygdom. Sygdommen sætter en stopper for hendes virke som præst og gør selv de mest almindelige dagligdags gøremål til store udfordringer.

Ikke mange bøger skildrer Alzheimers sygdom set fra den sygdomsramtes vinkel. Men her får man et ærligt og vedkommende indblik i sygdommen fra de første symptomer, til diagnosen, til et liv med Alzheimers.

Bogen viser også, at det er muligt at leve et liv med Alzheimers sygdom.

Bogen er god at blive klog på både som sygdomsramt, som pårørende og som behandler.

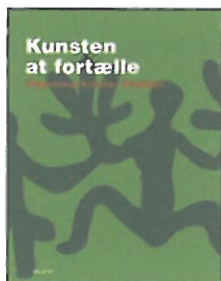

**Når hukommelsen svigter,
finder livet vej på ny**
af Birgitta Andersson
Kr. 159,-

Bestil bogen på www.unitasforlag.dk eller køb den hos din boghandler

B o g a n n

Kunsten at fortælle

Religionspædagogisk Forlag, 2008.

Af Flemming Kloster Poulsen.

144 sider, hæftet, kr. 175,-

Den mundtlige fortælling har været højt i kurs de sidste årtier, men har jo også været det før: Flemming Kloster Poulsen (FKP) ser sig selv stående i den Grundtvigske tradition, hvor levende livsoplysning formidles ved det mundtlige, og ikke det skriftlige, ord, og det er fortællingens funktion. Fortællingens sprog kan gå til hjertet, huskes og indoptages af tilhøreren på en måde, som det skriftlige, analytiske sprog ikke kan.

Men i øvrigt er det ikke nogen teoretisk bog om fortællingen, FKP har villet skrive, men en lille, praktisk håndbog på 140 sider for alle, som anvender fortælling i deres arbejde. En rigtig god lille bog!

Den er funderet i den klassiske retoriks enkle regler for en historie og for gennemarbejdningen af en tale:

1) En historie består af en begyndelse, en midte og en afslutning. Med få, velvalgte eksempler viser FKP, hvordan Aristoteles' regel passer i næsten alle tilfælde, og hvordan den fungerer for fortæller og tilhører i en fortælling.

2) Faserne i forberedelsen af en tale er: inventio, dispositio, elocutio, memoria, actio. FKP gør i et særskilt kapitel kort rede for de enkelte faser, men viser ved flere lejligheder deres praktiske anvendelse.

Foruden reglerne fra antikken får vi også »Fortælleteknikkens ti bud«, huskeknep til længere fortællinger, og mange andre gode og kontante råd til arbejdet med en mundtlig fortælling.

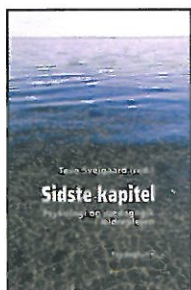
Sidst i bogen gives eksempler på de tre fortælleformer, FKP arbejder med: Litteraturfortællingen, bibelfortællingen og livsfortællingen.

Alle mennesker fortæller, og har et umiddelbart forhold til fortællingen. FKP opfordrer os til at være grundige med den, se nøje på dens opbygning og reglerne for den, og øve os i den. Hans bog giver stor lyst til det.

For undertegnede, som er præst, og som samtidig med læsningen af denne bog havde en prædiken hængende over hovedet, betød det, at jeg tog springet, og efter bogens anvisninger ikke nedskrev prædikenen, da den skulle formuleres, men brugte diktafon og talte prædikenen frem, i stedet for at krive den ned. Det var en helt ny og spændende metode, som nu har lykkedes over to søndage.

Men læs selv denne bogs enkle anvisninger, og prøv selv, det lægger den op til!

Kasper Høyer

»Sidste kapitel«

– **Psykologi og pædagogik i ældreplejen**

Frydenlund, 2003.

Red. af Tove Sveigaard,

208 sider, indbundet, kr. 198,-

Denne bog, som er skrevet af mange forskellige mennesker, kommer godt rundt om mange emner i livet som ældre. F.eks. kan nævnes Alderdommens tab, Psykiske lidelser hos gamle, Pædagogik i ældreplejen, At være tæt på døden og Livsafslutningen.

Bogens sidste kapitel med samme overskrift som bogens titel er skrevet af teolog og psykoterapeut Bent Falk, Hellerup. Han behandler her emner som »At forholde sig til døden«, »Den åndelige dimension« om værdierne i vores liv, om »Livsfortællingen« og spørgsmålet om livets mening, »Tro og håb« og afsluttes med »Kærlighed«, hvor han sluttelig sammenfatter emnerne med at skrive:

»Spørgsmålet om »livets mening«, når lidelse og død banker på døren, er altså ikke spørgsmålet om, hvorvidt alting har et formål eller er fortjent eller bestemt på forhånd af en Højere Magt.«

(...)

Det er vores kærlighedssammenhæng med mennesker, naturen og de sager vi går ind for, der gør livet meningsfuldt, også når det gør ondt og snart er forbi.

»Det meningsfulde er det værdifulde. Den »livets mening«, der hjælper både til at leve og dø, er kærligheden til det og dem vi elsker.

God hjælp til den døende på et åndeligt plan er at vise interesse for og lytte til den pågældendes fortælling om sit livs værdier, og om hvordan han eller hun levede med dem.«

En bog man kan blive klogere af at læse!

Elsebeth Kragh Dedieu

VIDEREUDDANNELSE for kirkelige medarbejdere/sognemedhjælpere

Kirkefaglig Videreuddannelse

Undervisning på mandage
på Diakonissestiftelsen

Læs mere på
Kirkefaglig-videreuddannelse.dk

Kirkefaglig
Videreuddannelse

Ægte manga
læses bagfra

Dine minikonfirmander
bliver ellevilde!

Kun
kr. 89,95

Fås hos boghandlere i hele landet eller på tlf. 33 93 77 44.
Læs mere om manga-genren på www.bibelselskabet.dk

Bibelselskabets Forlag